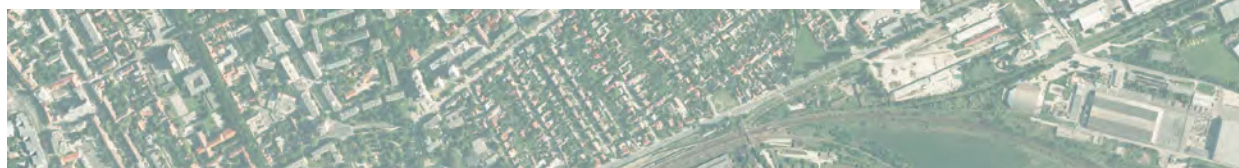

III. ÖRÖKSÉGVÉDELMI VIZSGÁLAT VÁROSRESZENKÉNT

1

III. 5. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK

III. 5/2. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK tartalomjegyzék

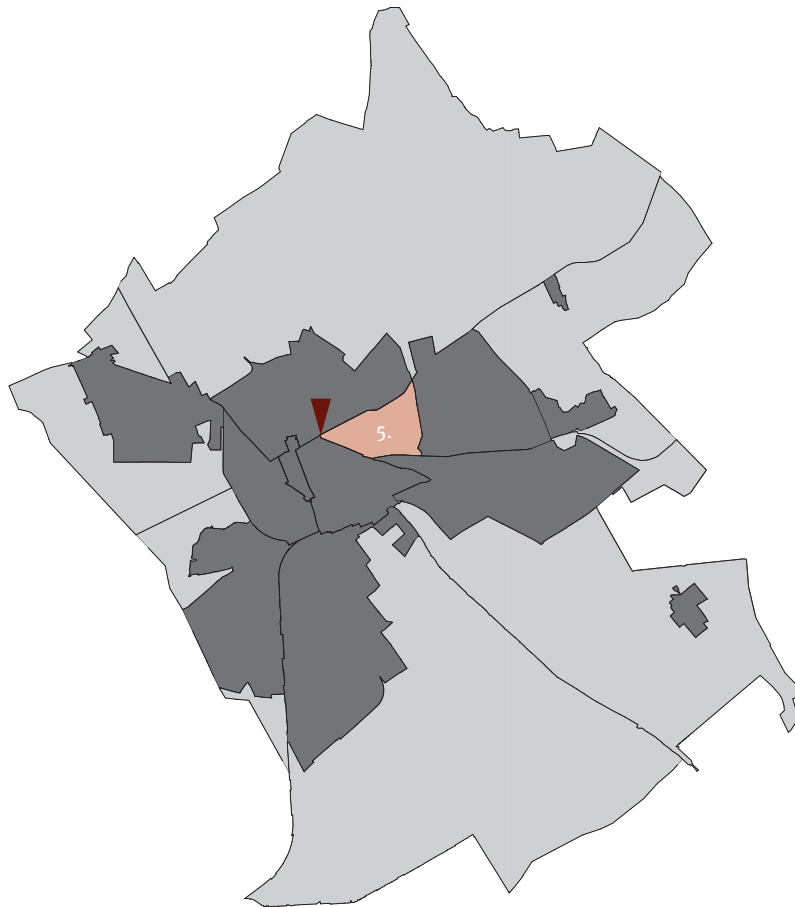
2

TARTALOMJEGYZÉK

- 5/1. Címlap
- 5/2. Tartalomjegyzék
- 5/3. Vezér- és Író utcák határai
- 5/4. Vezér- és Író utcák településszerkezeti kialakulása
- 5/5. Vezér- és Író utcák védett örökségi értékei
 - 5/5.1. Régészeti örökségi értékek
 - 5/5.1.1. Régészeti lelőhelyek térképe
 - 5/5.1.2. Régészeti lelőhelyek ismertetése
 - 5/5.3. Helyi védett építészeti örökségi értékek
 - 5/5.3.3. Helyi védelemre javasolt értékek
- 5/6–7. Vezér- és Író utcák hatásvizsgálat és értékvédelmi terv

III. 5/3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK határai

3

VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK BELTERÜLETI HATÁRAI: (a piros jeltől kezdve, az óra járásával azonos irányban)

- Berényi út
- Aszalvölgyi árok
- 8-as elkerülő út
- Budai út
- Királýsor (volt Alsó Királýsor)
- Géza utca
- Móricz Zsigmond utca (volt Felső-Királýsor)

III. 5/3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK határai

III. 5/4. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK településszerkezeti kialakulása

5

VEZÉR ÉS ÍRÓ UTCÁK

KORAI TÖRTÉNET

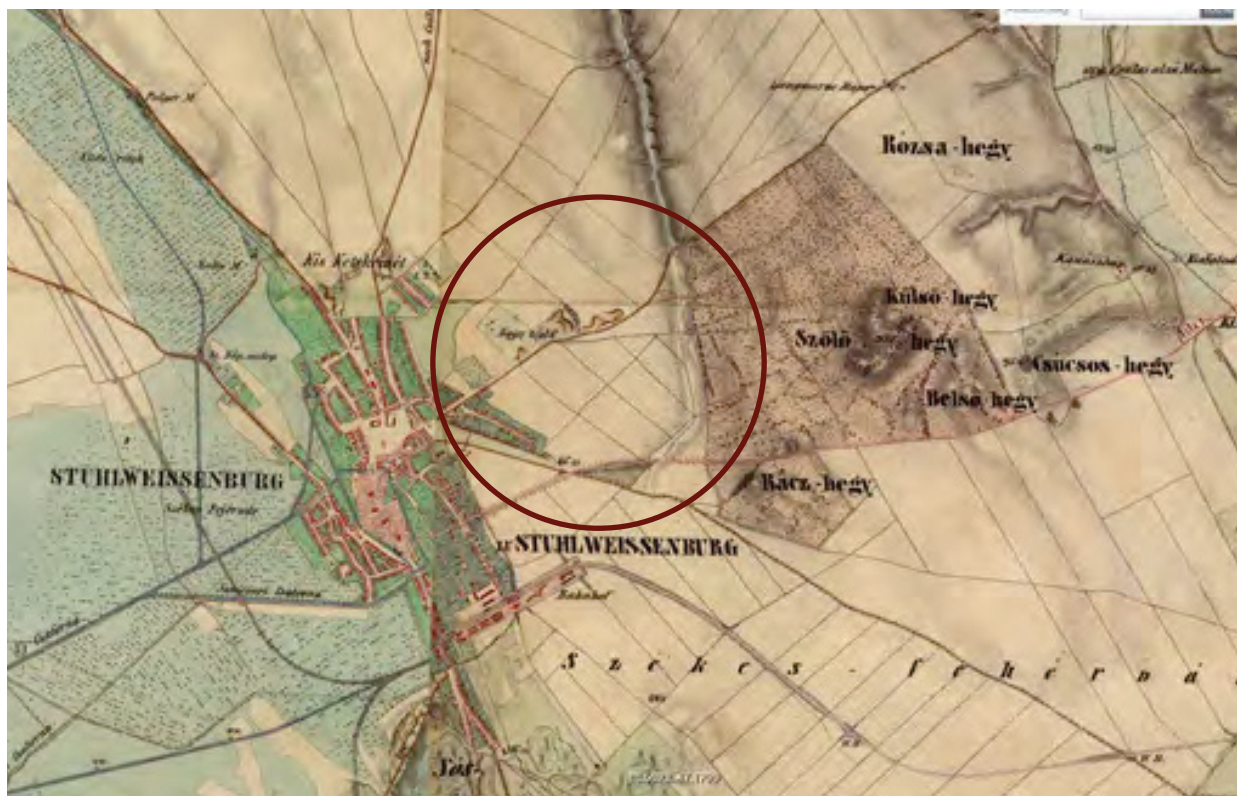
A Vezér- és Író utcák területe Székesfehérvár legkésőbb, a 19. században beépült városrésze a Vízivárostól északkeletre. A legkorábbi településnyomok a bronzkortól (Gorkij u.) kezdve kimutathatók a területen. Honfoglalás kori temető részletét figyelték meg a Géza utcában. A Pozsonyi út mentén avar kori sírok és Árpád-kori település nyomaira bukkantak. A Fiskális úton kelta és római kori települést azonosítottak. Az Olaj utcában középkori megtelepedéshez köthető leletek kerültek a felszínre.

ÚJ VÁROSRÉSZ A DŰLŐKÖN

A térség beépített múltja alig százéves. A belváros és a hozzá csatlakozó külvárosok jelentette településmagon túl kelet irányában a múlt század elejéig megművelt földek, rétek, szőlők voltak. Az utóbbi évszázadban ezeknek az egészen a szőlőhegyig nyúló kerteknek a fokozatos becsatolásával Székesfehérvár belterülete jelentősen növekedett. A beépítés terjeszkedésének lehetősége mindig is a vízviszonyoktól, a lecsapolástól, a csatornázástól és az árvízmentesítéstől függött.

A belvároshoz közeli Víziváros városias beépítése a 19. század végére szinte teljes mértékben kialakult. Míg a két fontos bevezető út, – a Lovasberény, Esztergom irányából érkező Berényi út és a Buda, Kiev felől vezető országút – szögében elterülő nagy terület, a Kertalja dűlő, Szép-dűlő és KözépsőJezsuita-dűlő ekkor még szántóföld volt.

Mindössze a Felsőváros déli nyúlványa, a középkori királyi útvonal (Alsó-, Felső Királysor) és a hozzá símuló Olajmalom utca (ma Olaj utca) kitölcséresedő úttorkolata és környéke volt már a 19. század eleje óta beépített.

1867. körül II. Katonai felmérés

20. SZÁZADI PARCELLÁZÁSOK

A lakóterületi terjeszkedés szükségességéhez hatalmas lökést adott a vasútépítés, a hozzá kapcsolódó ipari tevékenység. Az 1867-es kiegyezést követő évtizedekben Székesfehérvár a Berényi út mentén keleti irányba terjeszkedett, „falusias-mezővárosias” építkezéssel. A Berényi és Budai út közötti területet a századforduló körüli térképek még szántóföldekként jelzik.

A 20. század első éveiben. nagy parcellázások figyelhetők meg a felsővárosi földek határán a Budai út felé. 1902-ben kezdeményezte Almássy János a Kertalja-dűlőben lévő telkeinek házhellyé minősítését, majd felparcellázását. Ezzel a belterület keleti határa bővült az Olaj utca közelében, ez lett az Almássy telep, amelynek építkezése 1906-ban kezdődött, és az egykori építőipari vállalkozó nevét viseli. 1909-re már beépült a Budai út déli része is a Halesz parkkal szemben. 1906-ban újabb parcellázás kezdődött az Almássy telkektől délre Basch Adolf ingatlanain, a házak később, az 1910–20-as években épültek. A beépült területet Basch-telepként tartották számon.

Az 1930-as években az Almássy teleptől északra a Kadocsa utcáig (Balambér utca), a Szép-dűlő helyén alakult ki a „vezér utcák” területe. Az itt is falusiasan induló terjeszkedés munkástelep-építkezésként fejeződött be a két világháború között. Ezzel Fehérvár településszerkezetében egy új, a természeti adottságoktól független, mérnökiileg kitűzött, derékszögben kereszteződő utcahálózatra épülő forma, a „telep” is megjelenik. Így alakult ki az Almássy-telep. A lakóházak között kezdetektől fogva fenntartottak intézményi területeket. (a mai Hétvezér iskola tömbje, a Kisteleki utca Taksony és Zsolt utca közötti szakaszon óvoda és bölcsőde) Az egyenletesen beépült településszövetbe később, a 20. század második felében néhány nagyobb telek-, és tömegigényű létesítmény is beékelődött, elsősorban a főutak mentén.

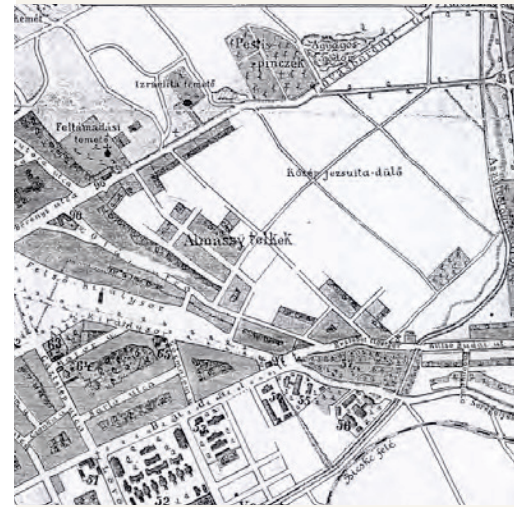
TERJESZKEDÉS KELET FELÉ

Az 1940-es fejlesztési terv szorgalmazta a keleti irányú további terjeszkedést, így a Középső-Jezsuita-dűlő beépítését a Kadocsa utca, Borjúkúti út (ma Pozsonyi út) és az Aszalvögyi-árok között. Az Almássy-telep utcahálózatának mintegy folytatásaként, szabályos rendszerben tervezett utcahálózattal, városias, félig zárt sorú beépítéssel jött létre az Író-utcák (Katona József, Karinthy, Gorkij, Puskin, stb.) településszövege.

A jobbára főutakkal határolt városrész fő közlekedési gerince az enyhén felfelé kapaszkodó Géza utca. A városrészben az eredeti hagyományos településszerkezet máig változatlanul megmaradt. Mai szemmel is erénynek minősül a tudatos törekvés a zöldterületek, ligetes sávok létrehozására, ennek eredménye a Géza utca íve mentén kialakított park és a már régóta elkerülő útként fenntartott Kadocsa út teljes hosszában, a széles zöld sáv keleti oldalán.

LAKÓTELEPEK, LAKÓPARKOK

A Géza utcától az Aszalvölgyi árokig terjedő részen, majd tovább
hosszan az árokkal párhuzamosan, 4 lakásos egyemeletes ikerhá-
zak épültek az 1960-as években.

1909. Klökner-féle várostérkép

1939. Szathmáry-féle várostérkép

III. 5/4. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK településszerkezeti kialakulása

7

1965 után a Géza utca kanyarjában épült egy lakótelep ötszintes, szinteltolós pontházakból („Papagáj” telep). A lakótelep a Karinthy-tér mentén déli irányban sávházakkal folytatódik a Kadocsa út felé, a lakások elsősorban a Videoton gyár munkásai részére készültek. 1970–75 között valósult meg a már félévszázada belakott családi házas övezet hátsókertjeinek kisajátításával és összevonásával két nagy lakótelep (Fáy András és Novák Károly lakótelep).

Az egykori történelmi útvonal, a Királykúthoz vezető Felső-Királysor (mai Móricz Zsigmond utca) valójában már a 19. sz. elején beépült. A nyugati szakaszát mára teljesen átépítették, zárt sorúan csatlakozó, jobbára emeletes házakkal, egy szakaszon telepszerű jelleggel.

Napjaink tendenciája e területen is az elavult, elhagyott intézményterületeken vagy a családi házas lakótelkek egyesítésével a belső kertrészekbe nyúló lakóparkok létrehozása.

A vizsgált terület északi sarkában, a Berényi út, Pozsonyi út és Aszalvölgyi árok által körbezárt „háromszög” beépítése a 70–80-es években fokozatosan jött létre. Az ide telepített intézmények elsősorban a Videoton gyár kiegészítő céljaiból épültek (Óvoda, piac, ABC, tenispályák, szakiskola, oktatási-, és rendezvényközpont). A hegyesszög nyugati elkeskenyedő vége 2003-ban épült be egy négyszintes lakóházzal. A közelmúltban az Aszalvölgyi árok keleti partjának teljes hosszában rekreációs parkot alakítottak ki, sportolási céllal.

A városrész, a Berényi út menti intézményi és vállalkozói ingatlanokat, a Videoton gyár környékén kialakult intézményterületet és a hátsókertekbe, foghíjakra telepített többszintes épületsorokat leszámítva, egy hagyományos, békés, kisvárosias, jobbára családi házas, egységes benyomást keltő lakóterület.

1826.. Wüstinger-féle városlaprajz

1988. Felmérés

III. 5/5. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK védett örökségi értékei

8

Ez a terület két középkori főút (Lovasberény-Esztergom és Buda-Kiev) által határolt városrész, ami a 20. század elejétől kezdett beépülni a Vizivárostól a szőlőhegyig nyúló kerteknek a fokozatos becsatolásával. A városrész keleti irányú kiterjeszkedése az Aszalvölgyi árokig több periódusban történt.

A lakosság növekedését követő munkásnegyedek egyike az Almássy-telep, a Felső-Királysortól a Kisteleki utcáig húzódik. Fehérvár településszerkezetében egy új, a természeti adottságoktól független, mérnökiileg kitűzött, derékszögben kereszteződő utcahálózatra felparcellázott formát jelentett, amelynek egységes beépítése a 20. század elején 3 év alatt megvalósult. Egy következő ütemben jött létre a Szép-dűlő beépítése a Kisteleki utcától a Kadocsa utcáig.

Később az 1940-es fejlesztési terv tartalmazta a Középső-Jezsuita-dűlő beépítését. Itt alakultak ki a Kadocsa utca és az Aszalvölgyi-árok között városias, félig zárt sorú beépítéssel, sátozott házakkal az írókról elnevezett utcák.

Ebbe az egységes, kispolgáriasodó, de még részben falusias városszövet hátsókertjeibe tenyésztek be az 1970-es években a nagyüzemi technikával felhúzott nagy épülettömegek a Fáy András- és Novák Károly lakótelepeken (ma Almássy telep), majd lecsendesedett formában a Pozsonyi út mentén (Németh László utca) és a Karinthy Frigyes téren (Papagáj-telep).

A 70-es évek végén e városrészben épült fel a város egyik legjelesebb, építészeti megformálásában is elismert CLASP szerkezetű általános iskolája a Hétvezér téren.

A városrész településszerkezetét markánsan meghatározó momentum volt a 70-es években a Kadocsa utca nyomvonalán a várost „elkerülő”, ezt a terület valójában kettészelő négysávós út kiépítése.

E kötetben vizsgált területen a Pozsonyi út, Berényi út és Aszalvölgyi árok által határolt „háromszög” épült be legutoljára. a szomszédos VIDEOTON gyárkomplexum fejlesztésével összhangban...

A fejlődés időszakából és jellegéből adódik, hogy ebben a városrészben még korai lenne a műemléki védelem eszközével gondoskodni az épített örökség védelméről, megőrizni, megvédeni való azonban ezen a fiatal területen is akad.

A vezér-utca a nővérszálló 10. emeletéről

III. 5/5.1.1. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK régészeti lelőhelyek térképe

9

III. 5/5.1.2. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK régészeti lelőhelyek ismertetése

10

1. ŐSKOR Település

Lelőhelyszám	Lelőhely-azonosító	Lelőhely neve	Jelenség	Lelőhely kora
213	29121 ¹	Túrózsáki út – Fiskális út – Pozsonyi út	erődítés, település, temető	őskor, római kor, népvándorláskor, középkor
Helyrajzi szám / HRSZ		2724/3, 2724/8, 2724/9, 2724/10, 2725,	2728/1, 2728/2, 2728/3, 2729, 2730,	2731, 2732, 2733, 2734, 2735,
			2736, 2737, 2738/2, 2738/4, 2738/5,	2738/6, 2738/7, 2739/1, 2739/3, 2739/4,
				2740/1, 2740/2, 2740/3, 2742
226	29134	Gorkij utca – Tolsztoj utca köze	település	őskor
Helyrajzi szám / HRSZ		2477, 2480/1, 2480/2, 2481,	2482, 2483, 2484, 2485,	2486, 2487, 2488, 2489,
			2490, 2491, 2492, 2493,	2506, 2507, 2508, 2509,
				2510, 2511, 2512, 2513,
				2517

Lelőhelyek védeltsége:

A felsorolt lelőhelyek közül egyik sem fokozottan vagy kiemelten védett.

Lelőhelyek állapota:

Közművekkel, építkezésekkel bolygatott terület.

2. RÓMAI KOR Település

Lelőhelyszám	Lelőhely-azonosító	Lelőhely neve	Jelenség	Lelőhely kora
213	29121	Túrózsáki út – Fiskális út – Pozsonyi út	erődítés, település, temető	őskor, római kor, népvándorláskor, középkor
Helyrajzi szám / HRSZ		2724/3, 2724/8, 2724/9, 2724/10, 2725,	2728/1, 2728/2, 2728/3, 2729, 2730,	2731, 2732, 2733, 2734, 2735,
			2736, 2737, 2738/2, 2738/4, 2738/5,	2738/6, 2738/7, 2739/1, 2739/3, 2739/4,
				2740/1, 2740/2, 2740/3, 2742

Lelőhely védeltsége:

A felsorolt lelőhely nem fokozottan vagy kiemelten védett.

Lelőhely állapota:

Közművekkel, építkezésekkel bolygatott terület.

3. NÉPVÁNDORLÁSKOR Erődítés és temető

2006-ban a Pozsonyi út 10. számú ingatlanon végzett feltárás során avar kori temető részlete került elő. Összesen 78 db sírt tártak fel, melyek többsége a mellékletek (kés, tűtartó, orsó-gomb, nyílhegy, gyűrű, csat, gyöngyök) alapján a korai időszakra keltezhető. A temető soros elrendezésű. A sírok tájolása északnyugati – délkeleti. (I. tábla 1. kép)

III. 5/5.1.2. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK régészeti lelőhelyek ismertetése

11

Lelőhelyszám	Lelőhely-azonosító	Lelőhely neve	Jelenség	Lelőhely kora
213	29121 ²	Túrózsági út – Fiskális út – Pozsonyi út ³	erődítés, település, temető	őskor, római kor, népvándorláskor, középkor
Helyrajzi szám / HRSZ		2724/3, 2724/8, 2724/9, 2724/10, 2725,	2728/1, 2728/2, 2728/3, 2729, 2730,	2731, 2732, 2733, 2734, 2735,
		2736, 2737, 2738/2, 2738/4, 2738/5,	2738/6, 2738/7, 2739/1, 2739/3, 2739/4,	2740/1, 2740/2, 2740/3, 2742

Lelőhely védettsége:

A felsorolt lelőhely nem fokozottan vagy kiemelten védett.

Lelőhely állapota:

Közművekkel, építkezésekkel bolygatott terület.

4. HONFOGLALÁS KOR

Temető

A Németh László utcában vezetékezés közben egy bolygatott honfoglalás kori sírt tártak fel 1977-ben. Az elhunyt bal keze mellől rombikus nyílcsúcs került elő, míg a fejénél csikózábla és kengyelpár feküdt. A sír északnyugat–délkeleti tájolású volt.

Lelőhelyszám	Lelőhely-azonosító	Lelőhely neve	Jelenség	Lelőhely kora
207	29115	Németh László utca	település, temető	honfoglalás kor, kora újkor
Helyrajzi szám / HRSZ		2335, 2336, 2337, 2338, 2339, 2342, 2345, 2346, 2347, 2349, 2350, 2352, 2353/1, 2353/2, 2355, 2357, 2383,	2397, 2398/1, 2400, 2401, 2402/1, 2402/2, 2403/3, 2403/4, 2403/5, 2403/6, 2404, 2405/1, 2405/2, 2406/1, 2406/2, 2407/1, 2407/2,	2408/1, 2408/3, 2408/4, 2408/5, 2409, 2410, 2411, 2412, 2413, 2414, 2415, 2416/1, 2416/2, 2417, 2418, 2419, 2477,
		2519, 2520, 2521, 2522, 2523, 2524, 2525, 2526, 2527, 2528, 2529, 2530, 2531, 2532, 2533, 2534, 2535,	2536, 2537, 2538, 2549, 2523, 2627/1, 2627/2, 2628, 2629, 2630, 2631, 2632, 2633, 2634, 2635, 2636, 2637,	2638, 2639, 2640, 2643, 2648, 2653, 2654, 2656, 2657, 2658, 2659, 2660, 2661, 2662, 2663, 2664, 2665,
		2666, 2667, 2668, 2669/1, 2669/2, 2670, 2672, 2673, 2674, 2675/1, 2675/2, 2676, 2677		

Lelőhely védettsége:

A felsorolt lelőhely nem fokozottan vagy kiemelten védett.

Lelőhely állapota:

Közművekkel, építkezésekkel bolygatott terület.

III. 5/5.1.2. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK régészeti lelőhelyek ismertetése

5. KÖZÉPKOR

Település

2006-ban próbafeltárást végeztek a Pozsonyi út 2724/7 hrsz-ú ingatlanon. A munkálatok során középkori objektumokat (cölöplyukak, gödrök) találtak. (I. tábla 2. kép)

2007-ben az Olaj utca 12. számú ingatlanon (9003 hrsz.) megelőző feltárást végeztek, amelynek során Árpád-kori településnyomok (árkok, munkagödrök) kerültek a felszínre. (I. tábla 3. kép)

Lelőhelyszám	Lelőhely- azonosító	Lelőhely neve				Jelenség		Lelőhely kora	
213	29121 ⁴	Túrózsáki út – Fiskális út – Pozsonyi út				erődítés, tele- pülés, temető		őskor, római kor, népvándorlás- kor, középkor	
Helyrajzi szám / HRSZ		2724/3, 2724/8, 2724/9, 2724/10, 2725,	2728/1, 2728/2, 2728/3, 2729, 2730,	2731, 2732, 2733, 2734, 2735,	2736, 2737, 2738/2, 2738/4, 2738/5,	2738/6, 2738/7, 2739/1, 2739/3, 2739/4,	2740/1, 2740/2, 2740/3, 2742		
225	29133	Kisteleki utca – Olaj utca – Géza utca – Csutora temető				település		középkor	
Helyrajzi szám / HRSZ		1390, 1391, 1392, 1393, 1394, 1395, 1396, 1397, 1398, 1399, 1400, 1401, 1402/2, 1403, 1404, 1405/1, 1405/2, 1406/1, 1406/2, 1406/3, 1406/4, 1406/5, 1407/1, 1407/2, 1407/3, 1407/4, 1407/5, 1408/1, 1408/2, 1409, 1410, 1411, 1412, 1413, 1415,	1417, 1419, 1421, 1422/1, 1422/3, 1422/7, 1427/1, 1427/2, 1428/1, 1428/2, 1429/1, 1429/2, 1430/1, 1430/2, 1431/3, 1431/4, 1431/5, 1432/1, 1432/2, 1433/1, 1433/2, 1434/1, 1434/3, 1434/4, 1435/1, 1435/2, 1436/1, 1436/2, 1437/1, 1437/2, 1438/1, 1438/2, 1439/1, 1439/2, 1440/1,	1440/2, 1441/1, 1441/2, 1442, 1443, 1444, 1445, 1446, 1447, 1448, 1449, 1450, 1451, 1452, 1453, 1454, 1455, 1456, 1457, 1458, 1459, 1460, 1461/1, 1461/2, 1462, 1463, 1464, 1465, 1466, 1467, 1468, 1469, 1470, 1471, 1472,	1474, 1475, 1476, 1477/1, 1477/10, 1477/11, 1477/2, 1477/4, 1477/6, 1477/8, 1477/9, 1478, 1479/1, 1479/2, 1480/3, 1480/4, 1483, 1484, 1485, 1486, 1487, 1488, 1489, 1490, 1491, 1492, 1493, 1494, 1495, 1496, 1497, 1498, 1499, 1500, 1501,	1502, 1503, 1504, 1505, 1506, 1507, 1508, 1512, 1513, 1514/1, 1514/2, 1515, 1516, 1517, 1518, 1519, 1520, 1521, 1522, 1523, 1524, 1525, 1526, 1527, 1528, 1529, 1530/1, 1530/2, 1531, 1532, 1533/1, 1533/2, 1534, 1535/1, 1535/2,	1536, 1537/1, 1538, 1539, 1540/1, 1540/2, 1541, 1542/2, 1542/3, 1542/4, 1542/5, 1542/6, 1542/7, 1542/8, 1542/4, 1543, 1544/1, 1544/2, 1544/3, 1544/4, 1545, 1546/1, 1546/2, 1547/1, 1547/2, 1548/3, 1548/4, 1548/5, 1548/6, 1548/7, 1548/8, 1548/9, 1548/10, 1549/1, 1549/3,	1549/4, 1549/5, 1549/6, 1549/7, 1549/8, 1550/1, 1550/2, 1550/3, 1551, 1552, 1557/2, 1559/4, 1560/1, 1560/3, 1561, 1562, 1563, 1568/1, 1568/3, 1569, 1570, 1571, 1572, 1573, 1574, 1575/2, 1575/3, 1575/4, 1575/5, 1575/6, 1575/7, 1575/8, 1575/9, 1575/10, 1575/11,	
		A felsorolás a következő oldalon folytatódik.							

III. 5/5.1.2. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK régészeti lelőhelyek ismertetése

Lelőhelyszám	Lelőhely-azonosító	Lelőhely neve	Jelenség	Lelőhely kora
Helyrajzi szám / HRSZ		A felsorolás az előző oldalról folytatva:		
		1575/12,	1588/2,	3230,
		1575/13,	3129,	3231,
		1575/14,	3133,	3232,
		1575/15,	3134,	3233,
		1577,	3135,	3234,
		1579,	3136,	3235,
		1580,	3137,	3236,
		1581,	3138,	3237,
		1584/2,	3141,	3238,
		1585/2,	3142,	3239,
		1585/3,	3145,	3240/1,
		1585/4,	3146,	3240/2,
		1586/2,	3149,	3241,
		1586/3,	3210,	3242,
		1586/4,	3225,	3260,
		1586/5,	3226,	3261,
		1587/2,	3227,	3281,
		1587/3,	3228,	3282,
		1587/4,	3229/1,	3283,
		1587/5,	3229/2,	3284,
		9004,	9018,	9038,
		9005,	9019,	9039/1,
		9006,	9020,	9039/2,
		9007,	9021,	9040,
		9008,	9022,	9041,
		9009/1,	9023,	9042,
		9009/10,	9024,	9043,
		9009/11,	9025,	9044,
		9009/3,	9026,	9045,
		9009/4,	9027,	9046,
		9009/5,	9028,	9047,
		9009/6,	9029,	9049,
		9009/7,	9030,	9050,
		9009/8,	9031,	9070
343	57213	Olaj utca	település	középkor
Helyrajzi szám / HRSZ		9003,	9005,	9009/1

Lelőhelyek védettsége:

A felsorolt lelőhelyek közül egyik sem fokozottan vagy kiemelten védett.

Lelőhelyek állapota:

Közművekkel, építkezésekkel bolygatott terület.

6. KORA ÚJKOR

Település

Lelőhelyszám	Lelőhely-azonosító	Lelőhely neve				Jelenség		Lelőhely kora
207	29115	Németh László utca				település, temető		honfoglalás kor, kora újkor
Helyrajzi szám / HRSZ		2335,	2353/2,	2403/6,	2410,	2520,	2533,	2631,
		2336,	2355,	2404,	2411,	2521,	2534,	2632,
		2337,	2357,	2405/1,	2412,	2522,	2535,	2633,
		2338,	2383,	2405/2,	2413,	2523,	2536,	2634,
		2339,	2397,	2406/1,	2414,	2524,	2537,	2635,
		2342,	2398/1,	2406/2,	2415,	2525,	2538,	2636,
		2345,	2400,	2407/1,	2416/1,	2526,	2549,	2637,
		2346,	2401,	2407/2,	2416/2,	2527,	2626,	2638,
		2347,	2402/1,	2408/1,	2417,	2528,	2627/1,	2639,
		2349,	2402/2,	2408/3,	2418,	2529,	2627/2,	2640,
		2350,	2403/3,	2408/4,	2419,	2530,	2628,	2643,
		2352,	2403/4,	2408/5,	2477,	2531,	2629,	2648,
		2353/1,	2403/5,	2409,	2519,	2532,	2630,	2653,
		A felsorolás a következő oldalon folytatódik.						

III. 5/5.1.2. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK régészeti lelőhelyek ismertetése

14

Lelőhelyszám	Lelőhely- azonosító	Lelőhely neve				Jelenség	Lelőhely kora
Helyrajzi szám / HRSZ		A felsorolás az előző oldalról folytatva:					
		2654,	2659,	2663,	2667,	2670,	2675/1,
		2656,	2660,	2664,	2668,	2672,	2675/2,
		2657,	2661,	2665,	2669/1,	2673,	2676,
		2658,	2662,	2666,	2669/2,	2674,	2677

Lelőhely védettsége:

A felsorolt lelőhely nem fokozottan vagy kiemelten védett.

Lelőhely állapota:

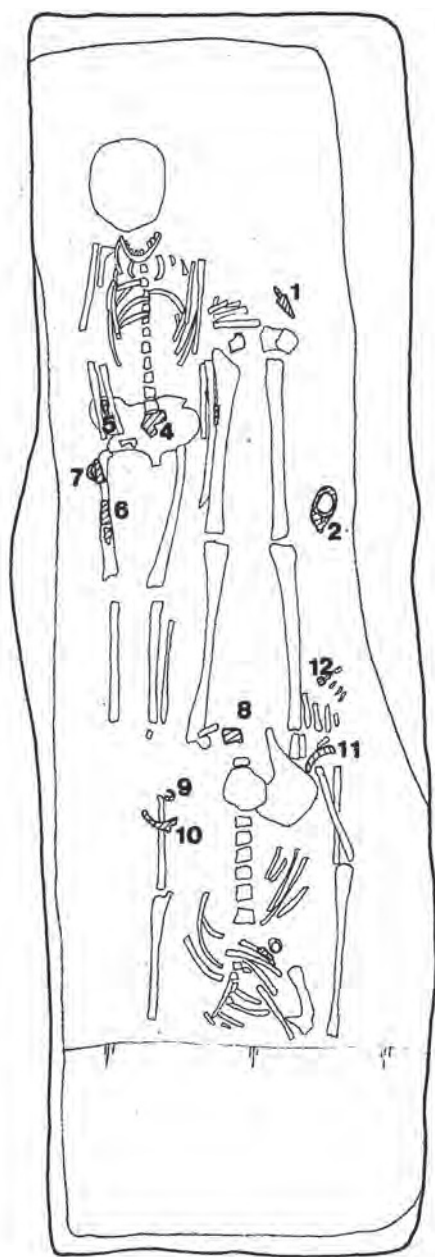
Közművekkel, építkezésekkel bolygatott terület.

JEGYZETEK

- 1 A közhiteles lelőhelynyilvántartásban az alábbi tevékenységhez: Régészeti felügyelet, Savanyú Bálint, 2017 az alábbi szakanyag tartozik: Dokumentáció, Régészeti megfigyelés Gáz-ivóvíz rekonstr., Székesfehérvár, Pozsonyi út. (SZIKM Adattár 8940/2017).
A lelőhely poligonja átnyúlik az Öreghegy, Kisfalud és Csala városrészre, ezért ott is feltüntetésre kerül. (lásd: III. 6. kötet ÖREGHEGY, KISFALUD, CSALA és külterület)
- 2 A közhiteles lelőhelynyilvántartásban hivatalos nyilvántartásban az alábbi tevékenységnél: Régészeti felügyelet, Reich Szabina, 2017 esetében nem a megfelelő szakanyag és lelőhely jellege került feltüntetésre. Javítandó: JELENTÉS Székesfehérvár, Túrózsáki úti szabadidőpark és sétány kivitelezéséhez kapcsolódó régészeti megfigyelésről. (SZIKM Adattár 8989/2017). Lelőhely jellege: temető, avar kor.
- 3 A közhiteles lelőhelynyilvántartásban a Temető, avar kor jellegnél az alábbi szakanyag tartozik hozzá: Ásatási napló, Pozsonyi út II. ütem (SZIKM Adattár 8535/2014); Székesfehérvár, Pozsonyi út, PLUS Áruház, Sirrajzok (SZIKM Adattár 8593/2014). Javítandó a tevékenység: Ásatás, Fülöp Gyula, 2006.
- 4 A közhiteles lelőhelynyilvántartásban az alábbi jelenségnél: Telep általában, középkor nem a megfelelő szakanyag került feltüntetésre. Javítandó: Ásatási dokumentáció a Székesfehérvár, Pozsonyi út, 2724/7 hrsz. próbafeltárájáról, 2006. (SZIKM Adattár 7670/2007).
Hasonló probléma áll fenn a Település általában, Árpád-kor esetében is. A megfelelő szakanyag: Dokumentáció, Székesfehérvár, Csokonai u. 11., régészeti megfigyelés, 2016. (SZIKM Adattár 8884/2017).

III. 5/5.1.2. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK régészeti lelőhelyek ismertetése

I. TÁBLA

1. vas nyílhegy
2. bronz+ vas tarsolytör.
3. vas tör.
4. vas csat
5. vas tör.
6. vaskés
7. vas karika
8. vas csat
9. bronz gyűrű
10. vas karika
11. bronz lemez
12. vas lemez + gyöngyök.

1. kép: Avar kori sírrajz.
Székesfehérvár, Pozsonyi út, Forrás: SZIKM Adattár

2. kép: Feltárt középkori cölöplyuk.
Fotó: SZIKM Adattár

3. kép: Feltárt Árpád-kori árkok.
Fotó: SZIKM Adattár

III. 5/5.3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK helyi védett építészeti örökségi értékek

A Királlyorsortól a Fiskális útig kiterjedő területen az egykoron létezett középkori falvak örökségi értékeit a régészet tartja számon. A településrész épített öröksége mindössze az utolsó 120 évet öleli át. A belváros és a szőlőhegy között fekvő hatalmas területen a korábbi évszázadokban kert, szántóföld és rét volt. Kivételt csak az Olaj utcai „háromszög” és Felső-Királysor menti sáv jelentette.

Ez a városrész – a beépülésének ütemének megfelelően – településszerkezet és arculat szempontjából egymástól eltérő építészeti egységekből áll.

Az **Olaj utcai torkolat és környéke** volt a középkori eredetű, azóta nyomtalanul eltűnt Budai külváros déli nyúlványaként vizsgált terület legrégebben beépült része. Legelső térképi ábrázolása az 1826-os Wüstinger-féle térképen felfedezhető.

Összehasonlítva ezt a beépítést a mai állapottal, könnyen megállapítható, hogy a kis tömbben az eredeti utca-, és telekszerkezet szinte változatlanul megmaradt, akár az Olaj utca tölcészerű kiszélesedését (ma benzinkút), a házsorok hajlatait, vagy a Berényi úti beépítési vonalat elemezzük. A megmaradt néhány, igen réginek tűnő, nádtetős hosszúház is a 200 évvel ezelőtti állapot tanúja. A 2010-ben készült tanulmányban jeleztük, hogy feltétlenül el kellene végezni a felmérést és dokumentálást, addig, amíg ezek a házak még állnak. Ugyanis az Olaj utcában egyre több, igen módos új ház épül, a belváros közeli környék értékes, a beindult fejlődésnek az öreg házak hamar áldozatává válhatnak. Ezt bizonyítja az utóbbi 10 év is.

Az **egykori Felső-Királysor**, a mai Móricz Zsigmond utcának az 1826-os térképen is ábrázolt szakasza mára teljesen átépült, zárt sorúan csatlakozó, jobbára emeletes házakkal. A házsor Géza utca (Munkás utca) közeli végéig még fellelhetők a régi falusias, vagy már a polgárosodás kezdetét jelző házak, a beépítés hangulata, az alacsony ereszmagasságú házak is még idézik a korábbi. Az 1826-os, majd az 1882-es térképen ábrázolt beépítés nyomai a Berényi útra kifordulva is még nyomon követhetők, ennek tanúi a mai úttól elhúzódoó utcavonal és a régi házak. Ennek a kornak az „ittfelejtett” maradványai a Berényi út szemközti házsorának nádtetős öreg házai is, ezek ma a Felsővároshoz tartoznak. Az 1870-es években a korabeli Felsőváros területe az Olajmalom utca és a Budai-sorompó körüli területtel bővült, szerkezetében, beépítésében ez is máig változatlan.

III. 5/5.3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK helyi védett építészeti örökségi értékek

Az Olaj utcának a Berényi úthoz közeli szakasza, mint a történelemben elsüllyedt Budai külváros nyúlványa, örökségi értéket képvisel. Néhány épülete még 19. századnak feltételezhető, mint az Olaj utca 9. és 18.

A fenti házak helyi védelmére nem teszek javaslatot, mivel közvetlen környezetük már teljesen átépült, és nem képeznek „történelmi szigetként” megtartható együttest. Ezek dokumentálása viszont fontos lenne, a város történeti fejlődése szempontjából fontos adatokat rögzíthetne.

Az Olaj (Olajmalom) utca és Móricz Zsigmond utca (Felső-Királysor) több száz év alatt organikusan kifejlődött beépítésén kívül a terület nagy része mérnöki pontossággal megtervezett, szabályos egységekből áll. Ez a légifelvételen is jól látható.

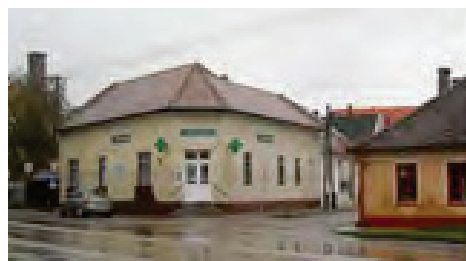
A 19–20. századfordulós nagy parcellázások sorában 1906–1909 között beépült az Almássy-telep és a Budai út déli része a Halesz mentén, majd ettől délre újabb parcellázás kezdődött. Ennek épületeit az 1910-es, 1920-as években Basch-telepként tartották számon. Az 1930-as években az Almássy teleptől északra a Kadocsa utcáig (volt Balambér utca), a Szép-dűlő helyén alakult ki a „vezér utcák” területe. A telekosztásban az érzékelhető szabálytalanságokat az utcáknak a derékszögű rendtől való eltérése okozta. A beépítési mód oldalhatáron álló, félig zárt sorú, a hajdani épületek kivétel nélkül az utcavonalra épültek.

A falusiasan induló terjeszkedés munkástelep-építkezésként fejeződött be a két világháború között. Ezzel Fehérvár településszerkezetében egy új, a természeti adottságoktól független, mérnöki kitűzőtt, derékszögben kereszteződő utcahálózatra épülő forma, a „telep” is megjelent.

Az 1940-es városfejlesztési terv a telepszerű részekben, így az Almássy-telepen és környékén is továbbra is a földszintes, városias, félig zárt sorú beépítést tartották kívánatosnak.

Ez a településszerkezet az utcák mentén szinte a mai napig változatlanul megmaradt.

A mérnöki szerkesztésű utcák beépítését vizsgálva is világosan nyomon követhető – ha csak mindössze száz év távlatában – a történeti fejlődés. A telekméret, a beépítési mód, a beépítési vonal, az épülettömegek, tetőidomok, nyílások ritmusa és egyéb építészeti részletek vizsgálatával leolvasható a beépülés fokozatossága.

III. 5/5.3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK helyi védett építészeti örökségi értékek

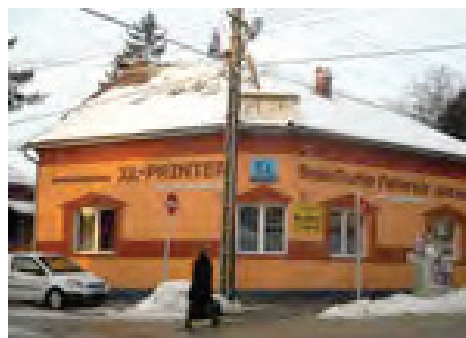
Az egyenletesen beépült településszövetbe később, a 20. század második felében néhány nagyobb telek-, és tömegigényű létesítmény is beékelődött. Ilyenek a Berényi úti Közúti Igazgatóság vagy a Temetkezési Vállalat, a Nefelejcs utcában az óvoda (korábban az azóta már elbontott, valaha közkedvelt Horizont étterem és konyha), a Vértanú utcában az egykori ruhagyár, amelynek emeletes épületéből mára alapítványi iskola lett, a hajdani udvari műhelyek helyén pedig lakópark (Napsugár) épült.

Kezdetektől fogva fenntartottak intézményi területeket. Az Álmos vezér és Előd utca közötti tömbben épült a Hétvezér iskola, a Kisteleki utca északi oldalán a Taksony és Zsolt utca közötti szakaszon óvoda és bölcsőde.

A Kadocsa utcától az Aszalvölgyi árokig terjedő rész még beépítetlen részére – többek között a Jezsuita-dűlő területére – a II. világháború utáni első városrendezési tervben (Várostervezés, 1952.) családi házas beépítést javasoltak. A szabályos rendszerben tervezett utcahálózat – az „író-utcák” – telkei az akkoriban általános sátozott kockaházakkal épültek be. Erénynek minősül a tudatos törekvés a zöldterületek, ligetes sávok létrehozására, ennek eredménye a Géza utca íve mentén és a már régóta „elkerülő útként” fenntartott széles sáv keleti oldalán, a Kadocsa út teljes hosszában ma is látható.

Sok szép lakóház van a „vezér-, és íróutcák” területen, akár a gonddal, szeretettel megőrzött régiről, vagy annak átalakításáról, akár a mai divatos építészeti eszközökkel megfogalmazott új családi házról van szó. Természetes folyamatnak tartom, hogy a régi bontása árán új épület emelkedjék, ha az építtetője azt gondolja, hogy abban tud majd kiteljesedni a korszerűnek tartott és áhított mai létforma. Viszont tisztelet illeti azt is, ha valaki mindezt a régebbi ház megbecsülésével, megtartásával, továbbélésével tudja megvalósítani. A mai utcák ezt a vegyes szövetet tükrözik. A régebbi építésű épületek, akár századfordulós polgári ízlésű épület, akár ötven éves kockaház, általában egyenletesen megbízható építészeti minőséget képviselnek.

A vizsgált területek esetében is nem egy konzervált régi, hanem a folyamatos fejlődést harmóniában tükröző, változó és változatos utcakép az általános. A hagyományos utcaképek továbbra is befogadják az újabb szellemben megfogalmazott, ám a harmóniát nem zavaró, illeszkedő viselkedésű modern lakóházakat.

III. 5/5.3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK helyi védett építészeti örökségi értékek

Ez a „tervezett” utcaszerkezet, amely eddig is alkalmas volt, és továbbra is alkalmas lesz a változatos építészettörténeti folyamatok kiszolgálására, szintén örökségi értéket képvisel.

Megjegyzendő, hogy az utóbbi évtizedek családi háza-
inak némelyike nehezebben tűri a formai korlátokat, a
manapság hatályos jogszabályi környezet miatt „írat-
lanná vált szabályokat”. Tetőzetben, tömegjátékban,
nyílásrendszerben, burkolatban, színezésben nem is-
merik el a „kialakult” fogalmát. (Az okok keresése már
nem az építészeti elemzés tárgya)

Kiemelkedő értékű épületek ezeken a viszonylag fiatal
területen is találhatóak, melyek különböző eszközökkel
jelentenek magas színvonalú építészeti minőséget, és
helyi védelem alá helyezésük javasolt.

Családi ház a Budai út és Kadocsa utca sarkán. Az 1970-
es években épült, amikor még nem épült alakult ki ez a
forgalmas csomópont. Az egyszerű, jó arányú tömeg-
alakítás, nemes anyaghasználat, tiszta, modern építé-
szeti eszközök alkalmazása időtállóvá teszi. A korall
színű kismozsaik mellvédburkolat sajátos ízt ad a ház-
nak. Az eltelt közel félévszázad ellenére ma is frissnek
hat. Tervező: Zalka István építész
Az épület örökérvényű építészeti értékei miatt helyi
egyedi védelemre javasolt.

Üzletház a Géza utca és a Kadocsa utca sarkán. A ta-
golt tömegű épület szépen oldja meg a sarkot, és ki-
fogástalanul idomul a családi házas környezetbe.
Anyag-használata nemes, igényes, kidolgozott csomó-
pontokkal, részletekkel. Fiatalos, egyben kiforrott épí-
tészeti megfogalmazású alkotás. Rendkívül ízléses és
szellemes a cégér-felirat elhelyezése. Tervezők: Karvaly
Attila, Natta Anikó építészek.
Az épület igényes és példaértékű építészeti viselkedése
miatt helyi egyedi védelemre javasolt.

Kiemelendő egy sajátos sarokház-típus, mely a „vezér-ut-
cák” területén több helyén is látható. Feltehetően ugyana-
zon 1920–30 körül működő építőmester alkotásai.
Az épülettípus színvonalas, karakteres építészeti értékei
miatt helyi egyedi védelemre javasolt.

III. 5/5.3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK helyi védett építészeti örökségi értékek

A Krisztus Király római katolikus templom egy Zsolt utcai lakóházból kialakított modern egyházi épület. Jelenleg a Vizivárosi Plébánia (Jézus Szíve templom) filiájaként működik. Az 1928-ban emelt lakóházat 1945-től romjaiból helyreállítva kápolnaként használták. A ház homlokzatán magas terméskő lábazat, féloszlopos tagolás és hangsúlyos koronázó párkány készült. Templommá alakítása 1954-60-ban történt. Az Almássy-telepi Római Katolikus Egyházközség fennállásának 50. évfordulójára 1995-ben emeltette az épülettől külön, az előkertben álló harangtornyot, tervezésével Pordán H. Ferenc építész bízta meg. A tervező a végleges tervhez számos vázlatot készített. Figyelembe vette a környezet építészeti arculatát, az alkotás műves visszafogottsága is erről tanúskodik. A szentély zárófalán hímeskő falikép látható: Krisztus a négy evangélista szimbólumával (Mattioni Eszter, 1968). A templom belső tere modern összhatású, igényes belső részletekkel: műkő oszlopokon karzat, geometrikus vasrács, fekete-fehér négyzettrácsos padló, kazettákat idéző, gerendarácsos mennyezet. A falon elhelyezett pirogránit keresztutat Búza Barna szobrászművész készítette (1983).

2003-ban a templom melletti telken álló családi ház átalakításával, illetve bővítésével kialakított többcé-lú közösségi épület épült Tervezők: (Busics György, Borosházi Tamás építészek). Az utca felőli trapéz alaprajzú, egyszintes, sötét burkolótégla homlokzatú épületben előcsarnok, közösségi terem és kiszolgáló helyiségek találhatók. Igényes építészeti megoldásaival szépen illeszkedik a környezethez.

Az előkert udvarában harangláb áll, a harang 1938-ból való. A templom és tornya magas színvonalú építészeti, belső-építészeti, művészeti és helytörténeti örökségi értéket képvisel, helyi egyedi védelemre javasolt.

Örökségi értéket képviselnek a Budai út és Lehel utca találkozásában (1894) és az Olaj utcában, közterületen álló útmenti kőkeresztek elsősorban történeti jelentőségük és a helyi hagyományban betöltött szerepük miatt.

Mindkét kereszt helyi egyedi védelemre javasolt.

III. 5/5.3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK helyi védett építészeti örökségi értékek

Az 1980-as években a könnyűszerkezetes Clasp angol építési rendszer meghonosításával az országban számos középület, mintegy negyven iskola épült. Székesfehérváron is a lakótelepi iskolák jelentős része ezzel a technológiával készült. Ezek egyikében, az 1987-ben átadott Hétvezér Általános Iskolában tanulnak e városrész kisdíákjai. E célra már az 1920-as évektől fenntartották a területet a családi házas településszövetben. Ezt az iskolát is Callmeyer Ferenc (1928–2020) kétszeres Ybl-díjas építész tervezte, aki a rendszer hazai meghonosításában és az alaprajzi típus kidolgozásában is aktívan közreműködött. Rendkívül korszerű, szellős, barátságos alaprajz jellemzi ezt az oktatási intézményt. Tagolt tömegével, kellemes árnyaival és visszafogottan színezett homlokzatával – az ipari jellegű szerelt szerkezet ellenére – szépen beleilleszkedik az épített és táji környezetbe.

A sokéves használat során bebizonyosodott, hogy azt az építési rendszert eredetileg nem a Kárpát-medencei éghajlati viszonyokra találták ki, időszerű felújítása a típusra csak egységesen kidolgozott műszaki megoldások alapján valósítható meg. Ezzel együtt is a Hétvezér Általános Iskola magas színvonalú építészeti kvalitásai miatt helyi egyedi védelemre javasolt.

Kisteleki utca északkeleti oldalán egy tömbben található egy óvoda, bölcsőde, könyvtár és idősek otthona. A telket 1938-ban eredetileg az Almássy telep új temploma részére szánták, már ott állt a harang, mellette egy kereszt a felirattal: „Ezen a helyen építjük fel Krisztus Király templomát!” Az első szentmisét 1945. szeptemberben tartották, szabad ég alatt, a harangtorony mellett. Egy hónappal később kápolna céljára egy bérelt romos lakóházat szenteltek fel a Zsolt utcában. A gyermekintézmények a 1956-ban épültek, a könyvtár 1976 óta működik. A sarki épületben idősek nappali szociális gondozása történik.

A bölcsőde új bővítése 2015-ban épült. A régi nyeregtetős, egyszerű külsejű, fehér „hosszúházhoz” merőlegesen csatlakozó új szárny izgalmas megfogalmazású mai épület, Kovács Krisztina és Ács Miklós építészek terve alapján készült. Őszintén vállalva a modern hatású tömegképzést, és a mai építészet formajegyeit, a hosszú utcaszakaszra kifeszülő, elegáns épülettömeg igényes anyaghasználatával, mértéktartó, játékos színezésével máris komoly építészeti értéket teremtett.

III. 5/5.3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK helyi védett építészeti örökségi értékek

A Vértanú utcában áll egy emeletes épület, a háta mögött lévő hatalmas telephellyel együtt beékelődve a földszintes családi házak közé. Egykoron a Vörös Október Ruhagyár fehérvári részlege volt, a helyi köznyelv „ruhagyárként” tartották számon. A ház ma alapítványi iskola. Egyéb információnk az épület múltjáról nem volt, 2019. szeptemberéig. Ekkor sikerült kideríteni, egy veszprémi művészettörténész kutató érdeklődésére, hogy ezt az épületegyüttest Csaba László (1924–1995) tervezte, még ifjú építészként 1952–53-ban (1947-ben diplomázott!) konfekcióüzem céljára. Az építész családi hagyatékából származó fotósorozat segítségével és google légifelvételek összevetésével sikerült a beazonosítás. Csaba László munkássága során kétszer kapott Ybl-díjat (1959, 1988), és a II. világháború utáni magyar modern templomépítészet legjelentősebb alkotójaként tartja számon az hazai építészettörténet.

A régi fényképek alapján a hajdani ruhagyár a korai szocreál arányos tömegű, nemesen egyszerű, funkcionalista épülete volt. Több épületszárnyból állt, ezeket az udvaron keresztül nyeregtetős, cserépfedésű, széles fedett átjárók kötötték össze. Akárcsak az épületfalhoz simuló előtetőket, a nyeregtetőket is igen kövér betonoszlopok tartották. Azóta az udvarban nagyon sok minden megváltozott, a vaskos oszlopok is eltűntek. Az utcai főépület viszont áll, a nyílásosztása is a régi. A homlokzatképzésnél azonban nem vállalták az eredeti puritán architektúrát, hanem sosemvolt gipsztagozatokkal és logikátlan színezéssel varázsolták ál-eklektikussá az utcai homlokzatot. Az egykori konfekcióüzem épülete ezzel együtt is értéket képvisel, mint egy országos hírűvé lett építész korai alkotása.

A Géza utcától az Aszalvölgyi árokig terjedő részen, majd tovább hosszan az árokkal párhuzamosan, 4 lakásos emeletes ikerházak épültek, szabályos, szinte monoton rendben, jobbra fűrészfogas elrendezésben. A házakhoz aránylag nagy udvarok tartoznak, a kertek kihasználtsága azonban egyrészt a közös jelleg miatt korlátozott, másrészt az emeleti lakások számára előnytelen.

1965. után, a Seregélyesi úti telephelyének kibővítését követően a FÁÉV (Fejér Megyei Állami Építőipari Vállalat) saját dolgozóinak, öntött technológiával telepszerű beépítéssel 5 szintes, szinteltolásokkal, színes pontházakból épített lakótelepet – a köznyelvben „Papagáj” telepet – a Géza utca kanyarjában (tervező: Rékasi György). A lakótelep a Karinthy-tér mentén déli irányban sávházakkal folytatódik, a lakások elsősorban a Videoton gyár munkásai részére készültek.

egykori ruhagyár főépülete ma

Vörös Október Ruhagyár
székesfehérvári üzeme,
tervezte Csaba László

III. 5/5.3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK helyi védett építészeti örökségi értékek

Az 1960-ban készített rendezési terv (VÁTI, Ilonczai Nándor) konkrét javaslatot tett a lakóterületek kiegészítésére és az „avult” területek átépítésére. Ennek alapján épült meg a FETÉV (Fejér Megyei Tanácsi Építőipari Vállalat) kivitelezésében 1970-75 között a Fáy András lakótelep és a Novák Károly lakótelep, a Jezsuita dűlő egy részén kialakult családi házas övezet tömbbelsőjének feltárásával, a hátsókerterek kisajátításával. A lakótelepek úszótelkes beépítéssel készültek pontházakkal és többfogatú sávházakkal betelepítve. A két tömböt a Vértanú utca kétoldali családi házas beépítése választja el. A 3-4 szintes épületeket a környező hátsókerterekből leválasztott garázssorok keretezik. A lakóházak között néhány kis üzlet található, egyrészt a garázsokból átalakítva.

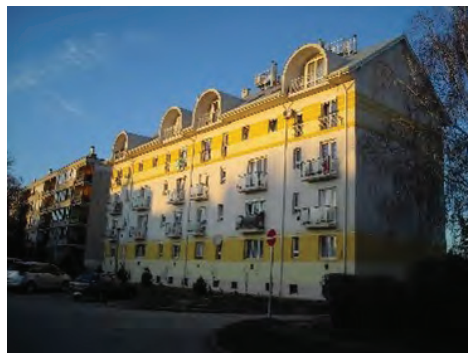
Az eredetileg lapostetős házakon az utólag épült magastetők városképi megjelenése nem minden esetben szerencsés. Az Almássy-telep pontházain igen bonyolult tetőidomok valósultak meg, a vízelvezetés szempontjából megkérdőjelezhető csomópontokkal. A 3, egyébként egyforma házon egymástól eltérő formai megoldások születtek. Szinte érthetetlen, hogy miért nem lehetett ezeket összehangolni. A Fáy-lakótelep sorháza feletti új tetőzet ablak-felépítményei nyomasztó méretűek, nincsenek tekintettel a ház léptékére. A gerinc felett kiépített kéményseprőjárda a szomszédos utcából elrettentő látvány. A ház színézése, mintázata öncélú, nem tükrözi a szerkezeti rendet.

A lakótelepek házai esetében is szembesülni kell a változás igényével, jelentsen ez magastető építést, vagy homlokzatfelújítást. Az összhangra és az építészeti minőségre azonban itt is igényt kell támasztani, ez az épített értékesség záloga.

Napjaink tendenciája a keskeny lakótelekek egyesítésével a belső kertészekbe nyúló lakóparkok létrehozása.

A Berényi út, Pozsonyi út és Aszal-völgyi árok által körbezárt ún. „Videoton-háromszög” beépítése fokozatosan jött létre, elsősorban a nagyüzem kiszolgálására (Piac, ABC, tenispályák).

A 70-es években épült a Váci Mihály Szakmunkásképző iskola vöröstéglás épülete, itt szintén a gyár számára képezték az ipari tanulókat. A 1975. óta áll a Clasp-rendszerű gyári óvoda, csillag alakban telepített foglalkoztatókkal.

III. 5/5.3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK helyi védett építészeti örökségi értékek

1983 óta a **VIDEOTON Oktatási Központ** épületegyüttese, a VOK, a „háromszög” legjelentősebb épülete, emlékeztet a kosármecsek, hangversenyek, vállalkozói vásárok, egyéb tömegrendezvények helyszínére. Tervezője Reimholz Péter (1942–2009) Kossuth-, és Ybl-díjas építész volt. Az 1977–84 között épült épületegyüttesben eredetileg többcélú sportcsarnok, színházterem, két-szintes könyvtár, oktatóhelyiségek, szabadtéri sportlétesítmények (kézilabda, tenisz) kaptak helyet. Az épület építészeti megoldásai tükrözik, hogy tervezője a tanulmányait az ipari formatervezés területén kezdte. A ház maga is a high-tech, pontosabban a design szemlélet újra értelmezésével született, nagyvonalú és részleteiben is gondosan megformált együttes.

1990. után, a Videoton üzemet érő alapvető változásokat kísérve, e kulturális intézményben is jelentős belső funkcionális változtatásokat hajtottak végre, de ma továbbra is kulturális centrumként működik. A sportrendezvényeken kívül több nagyszabású, népszerű rendezvény színhelye (méhészeti kiállítás, ásványbörze, műszaki napok, stb.) Egyes részeket bérbe adtak az eredeti kulturális funkciótól független használatra.

A ház egy évtizede új köntöst kapott. Sajnálatos azonban, hogy ezzel a fő karaktere, a homlokzatok eredeti ragyogó vörös nyerstégla burkolata az utólagos hőszigetelés és az idegen pasztell színű átfestés áldozataként eltűnt,

Az új beavatkozás alatt megbúvó **eredeti vöröstéglás VOK épület**, amely magas színvonalú építészeti kialakításával, igényes tömeg-, és homlokzatképzésével meghatározó eleme volt a VIDEOTON gyár Berényi úti szakaszán és környékén meglévő téglaburkolatú épületek harmonikus, városképi egységének, továbbra is értékes örökséget képvisel.

A hegyesszög nyugati elkeskenyedő vége 2003-ban épült be egy négyszintes, 'S' alakban komponált, architektúrájával a sarokra reagáló, igényes kialakított homlokzatú lakóházzal (építész: Németh László).

Röviden összegezve, a vizsgált fiatal városrész teljes mértékben kialakultnak, szerkezeti szempontból „befejezettnek” tekinthető, fejleszthető, üres tartalékterülettel nem rendelkezik. A telekszerkezetet, telekhasználatot elemezve nagyrészt szintiszta lakóterület, valójában településrészi központ nélkül. 120 éves története során is születtek értékes építészeti örökségnek számító alkotások.

a VOK 2009-ben

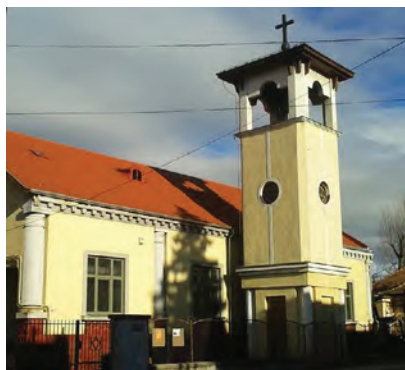

a VOK 2020-ban

III. 5/5.3.3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK helyi védelemre javasolt értékei

25

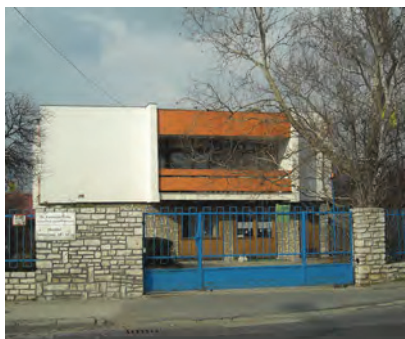

ZSOLT UTCA 28-30.

HRSZ: 1669

KRISZTUS KIRÁLY RÓMAI KATOLIKUS TEMPLOM

Lakóházból kialakított modern templomépület, jelenleg az Öreghegyi Plébánia filiájaként működik. Az 1928-ban emelt lakóházat romjaiból helyreállítva 1945-től kápolnaként használták. Templommá alakítása 1954-60-ban történt. Az egyházközség fennállásának 50. évfordulójára emeltette az épülettől külön, az előkertben álló harangtornyot Pordán H. Ferenc építész tervezte, az épített környezethez illeszkedő visszafogott építészeti eszközökkel. A ház utcai homlokzatát magas terméskő lábazat, féloszlopos tagolás, koronázó párkány díszíti. A modern összhatású enteriőr igényes belső részletekkel készült. A szentély zárófalán himeskö falikép: Krisztus a négy evangélista szimbólumával (Mattioni Eszter, 1968). A pirogránit keresztút Búza Barna alkotása. (1983.).

BUDAI ÚT 216.

HRSZ: 2207/1

CSALÁDI HÁZ

A modern építészeti eszközökkel megfogalmazott emeletes, lapostetős épület az 1970-es években épült a Budai út és Kadocsa utca (elkerülő út) sarkán, amikor még nem alakult ki ez a forgalmas csomópont. Egyszerű szép tömegalakítás, nemes anyaghasználat, tiszta, modern építészeti eszközök alkalmazása örökérvényűvé teszi. A korall színű kismozaik mellvédburkolat sajátos ízt ad a háznak. Az eltelt öt évtized ellenére ma is frissnek hat. Tervező: Zalka István

GÉZA UTCA 54.

HRSZ: 1975

ÜZLETHÁZ

Üzletház a Géza utca és a Kadocsa utca (elkerülő út) sarkán. Ízléses építészeti eszközökkel oldja meg a sarok beépítését. Oldott tömegével és modern arculatával kifogástalanul idomul a családi házas környezetbe. Anyaghasználat nemes, igényesen kidolgozott részletképzésekkel. Fiatalos, egyben kiforrott építészeti megfogalmazás. Az üzlet reklámja példaértékű, egyben szellemes megoldás. Tervezői Karvaly Attila és Natta Anikó építészek.

SAROKHÁZ ÉPÜLETTÍPUS A VÁROS RÉSZ TÖBB PONTJÁN

Természetes a folyamat, hogy a régi bontása árán új épület emelkedjék, ha az építtetője azt gondolja, hogy abban tud majd kiteljesedni a korszerűnek tartott és áhított mai létforma. Viszont tisztelet illeti azt is, ha valaki mindezt a régebbi ház megbecsülésével, megtartásával, jó karban tartásával tudja megvalósítani. A mai utcák ezt a vegyes szövetet tükrözik. A régebbi építésű épületek, akár századfordulós, polgáris ízű épület, akár ötven éves kockaház, általában egyenletesen jó színvonalú építészeti minőséget képviselnek. Kiemelendő egy sajátos, lekerekített sarkú sarokház-típus, mely a terület több helyén is látható. Feltehetően ugyanazon építőmester munkái.

III. 5/5.3.3. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK helyi védelemre javasolt értékei 26

BUDAI ÚT ÉS LEHEL UTCA SAROK

KÖZTERÜLET

ÚTMENTI KERESZT

Megszépült környezetben áll a faragott, profilos kötömbön kiemelt, mészkőből készült kereszt, rajta öntöttvas korpusz, alján Mária-szobor, műves kovácsoltvas kerítéssel. Állította Fister János és neje Peresztegi Nagy Éva 1894-ben. A talapzaton dicsőítő felirat olvasható.

OLAJ UTCA

KÖZTERÜLET

ÚTMENTI KERESZT

Egyszerű műkötömbön álló mészkő kereszt, rajta arany színűre festett fém korpusz, körülötte műves öntöttvas kerítés, felirat nincs

III. 5/6-7. VEZÉR- ÉS ÍRÓ UTCÁK hatásvizsgálat és értékvédelmi terv 27

A városrész teljes területe kialakulnak tekinthető, tervezett jelentősebb változások nem érintik. A tervezett lokális változási lehetőségek csak részletekre vonatkoznak, történeti rendszert nem befolyásolnak.

A városrész teljes mértékben kialakulnak tekinthető, tartalékterülete nincs. Lassú, természetes ütemű, minőségi fejlődése várható.

A városrész jól elhatárolható északi részén épültek a Videoton gyárhoz kapcsolódó létesítmények. A térség fejlesztése nem érinti a városrész hagyományos lakóterületeit.

A legkorábban beépült rész, **az Olaj utca és környékének** építészettörténeti tudományos kutatása halaszthatatlan feladattá vált. Ez a tölcészerű településszerkezeti képződmény a középkori eredetű, azóta nyomtalanul eltűnt Budai külváros nyúlványának tekinthető, és ezzel – elsősorban szerkezeti szempontból – rendkívüli örökségi értéket képvisel. Elenyésző számú, ám egyre fogyó mennyiségű, 19. századi kis épület még fellelhető. Fontosnak tartjuk az 1826. évi Wüstringer-féle felmérésen is ábrázolt tömb építészettörténeti vizsgálatát, az egyes ingatlanok beazonosítását, lehetséges levéltári kutatását, a még fellelhető régi épületek felmérését, dokumentálását. Különös tekintettel a legrégebbinek feltételezett Olaj utca 9. sz. (hrsz:8949) és 18. sz. (hrsz: 9007) házakra, illetve a Felsőváros területén fekvő, de topográfiai szempontból ide tartozó Berényi út 18. számú (hrsz:3309) házra.

A fenti házak helyi egyedi védelmére nem teszünk javaslatot, mivel közvetlen környezetük már teljesen átépült, és nem képeznek „történelmi szigetként” megtartható együttest. A dokumentálásuk viszont a város történeti fejlődése szempontjából fontos adatokat rögzít.

Az Olaj utcában javaslom a megengedett épületmagasság (Lk-5.10.) felülvizsgálatát. Ugyanis a lehetővé tett 6,5 m érték – az utcai homlokzatokra vonatkozó megkötés nélkül – a jelenlegi háborítatlan, harmonikus utcaképben bántó sebet okozhat. Az övezetben felépült legújabb lakóházak is azt igazolják, hogy az építetők ezen a tájékon nem ragaszkodnak az emeletek megépítéséhez, akkor sem, ha lehetőségük lenne rá.

A városrész – a fenti kivétellel – valójában az utóbbi száz év alatt vált kisvárosi és kertes lakóterületté, amiben keretként, vagy szigetszerű lakótelepi tömbökben jelennek meg a nagyvárosias karakterű épületek. A terület egészére általánosságban a harmonikus, kiegyensúlyozott, organikusan változó utcakép a jellemző.